

HOMO SERIALIS.

SÈRIES PER MIRAR I LLEGIR

Joan Bustos

professor de secundària i escriptor

Si el segle XVIII va ser el Segle de les Llum, podem afirmar que el XXI està sent el de les sèries? Sèries de televisió en les nombroses plataformes *ad hoc*, i també, en el cas que ens ocupa, sèries de llibres LIJ. No han pas nascut ara, les unes i les altres, però la seva vitalitat (tal vegada *viralitat*, si se'ns permet la paronomàsia) és innegable. Per què (ens) captiven? Hi ha cap denominador comú? Cap recep-

ta creativa que dugui a l'èxit? Aquestes preguntes, o d'altres, i tal vegada alguna resposta, generen les línies que venen tot seguit.

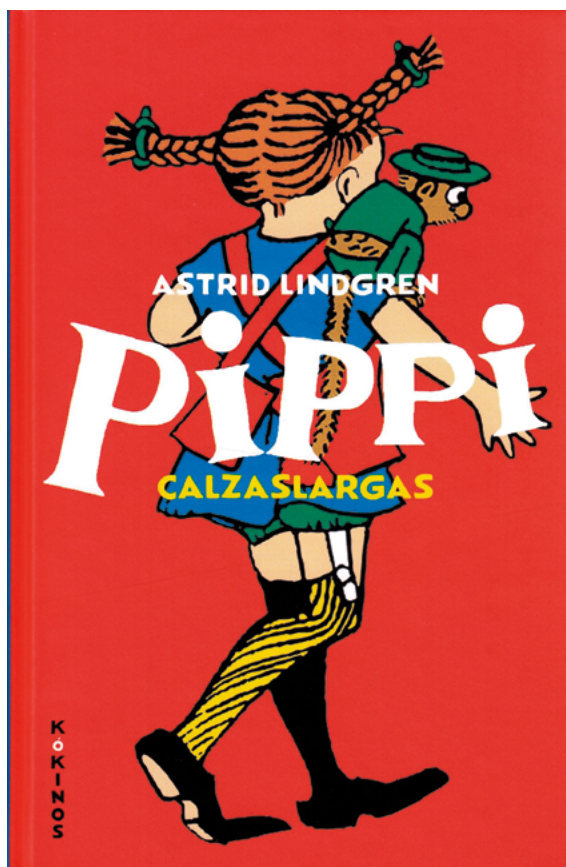
Som serièfils de sèrie?

El DIEC defineix *sèrie* com a «seguit de coses que se succeeixen les unes a les altres relacionades d'alguna manera entre elles». Les nocions de conjunt, de linealitat, de prolongació i d'afinitat es van estendre de les matemàtiques (la sèrie de nombres naturals, per exemple) a altres àmbits. Tot i que, ben mirat, l'ésser humà deu ser serial: disposar la realitat en lots seqüenciats en virtut d'un criteri ens dona seguretat. I la reiteració rebla el clau. Potser per això ens agradava que cada nit ens repetissin el mateix conte (per a exasperació de l'adult rondallaire). I tal vegada s'expliqui així el plaer que experimentàvem poc temps més tard a memoritzar sèries: dies de la setmana, mesos de l'any, províncies... (però, malgrat el tòpic, no pas *los reyes godos!*).

La Revolució Industrial va establir les bases de la producció en sèrie, que garantia gènere en quantitat (industrial) a partir d'un motlle. Però el virus del capitalisme va propiciar uns efectes secundaris ben curiosos.

Del paper a l'oïda

El Romanticisme francès, inspirat per l'*égalité*, instaura l'alfabetització generalitzada de les masses populars, que necessiten alimentar el cos i també l'esperit. Neix aleshores una literatura de consum massiu, el *feuilleton*, complement *low cost* generalitzat en els diaris de l'època. Es tracta de trames melodramàtiques, simples, efectistes, sense gaire temps per a la reflexió per part dels lectors (ni dels titànics

Pippi Calzaslargas, d'Astrid Lindgren (Kókinos, 2020).
Trad. Ulla Ljungström.

autors), on el que compta és la facilitat d'assimilació i l'embalum final, assolit per acumulació. Els personatges acostumen a ser arquetípics, per no dir esquemàtics, i el nivell d'exigència requerit per editors i lectors no és elevat.

Malgrat tot, l'èxit d'aquesta literatura és immens, i l'efectisme dels recursos (anagnòrisi, truculència, sentimentalisme, maniqueisme, *suspense*...) aconsegueix la fidelització dels lectors i, per primera vegada des de les corts trobadoresques medievals, també de les lectores.

Encara més: tot i els escarafalls que encara avui en dia pugui provocar el terme *fulletonesc*, l'exigència de crear literatura a preu fet va servir d'escola d'aprenentatge per a escriptors *seriosos* —no sols francesos, com ara Victor Hugo i Honoré de Balzac (i Alexandre Dumas i tot el seu equip de *nègres*), sinó també anglesos, com Dickens, o russos, com Dostoievski, primeríssimes plomes que van concebre una obra ciclòpia, aplaudida tant per la crítica com pel públic, clàssica i, per tant, perdurable.

El salt natural d'aquestes trames rocambolesques a la ràdio es va produir cap als tombants de segle, i els serials radiofònics es van estendre durant dècades. Qui signa aquestes línies té un record difuminat, però alhora ben viu, de la mare cosint a casa, alternant els savis i tronats consells de l'Elena Francis (que va resultar ser un equip de senyors!) amb serials que avui considerariem un compendi dels pitjors tics de l'heteropatriarcat: *Lucecita*, *Simplemente María*, *El cielo que nunca vi...*

Mentrestant, els dissabtes, el pare encara llegia novel·letes ambientades al Far West, comprades al quiosc de la cantonada i, malgrat els pseudònims exòtics, concebudes per soferts autors de quilòmetre zero.

D'ones a pantalles i a pàgines

La tele, monocal, monolítica i monocolor, ja s'havia fet aleshores un espai a les sales d'estar, i alguns dels nens i nenes que no ens perdiem un episodi de *Vickie el vikingo*, *La casa de la pradera* o *Pippi Calzaslargas* començàvem a llegir llibres també *serials*.

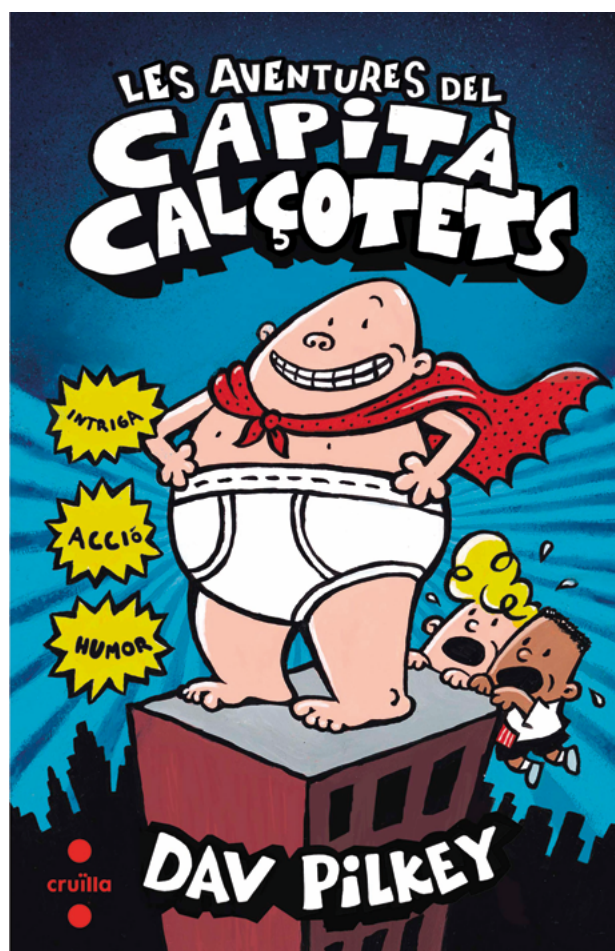
Enid Blyton i Richmal Crompton (mai no vam saber quin gènere tenien) havien estat traduïts al castellà, i devoràvem sense treva els volums de *Los Cinco* i *Los siete secretos*, tant com les aventures del bandarra i admirat William (perdó, Guillermo).

Crèiem també, erròniament, que el mateix Alfred Hitchcock, la rotunda silueta del qual ens era ben

coneguda per la televisió, era al darrere de les novel·les de *Los tres investigadores* de la nostra preadolescència.

La vida continua de la mateixa manera

Parafrasejant l'èxit ranci del cantant espanyol més exitós, la vida segueix repetint-se a ella mateixa (com qualsevol sèrie), i un dia, sense voler-ho, els fills ens copien i també volen llegir.

Les aventures del Capità Calçotets, de Dav Pilkey (Cruïlla, 2017).
Trad. Josep Samper.

I si nosaltres vam recuperar Maigret, ells s'enganyen a sèries, ara ja sortosament traduïdes al català, com ara *La penya dels tigres*, de Thomas Brezina; *Quatre amics i mig*, de Joachim Friedrich; *Molly Moon*, de Georgia Byng, així com les històries protagonitzades pel capità Calçotets, de Dav Pilkey, quan encara no havíem sentit a parlar de novel·la gràfica.

...

... Cal no oblidar que ens va tocar de viure (i de sufragar per partida múltiple) l'immens i merescut èxit de Harry Potter, sèrie paradigmàtica, capaç de generar il·lusió i productes sàviament diferenciats (llibres, entrades de cinema, videojocs, *merchandising*) a escala planetària, i és obvi afegir que també a escala industrial.

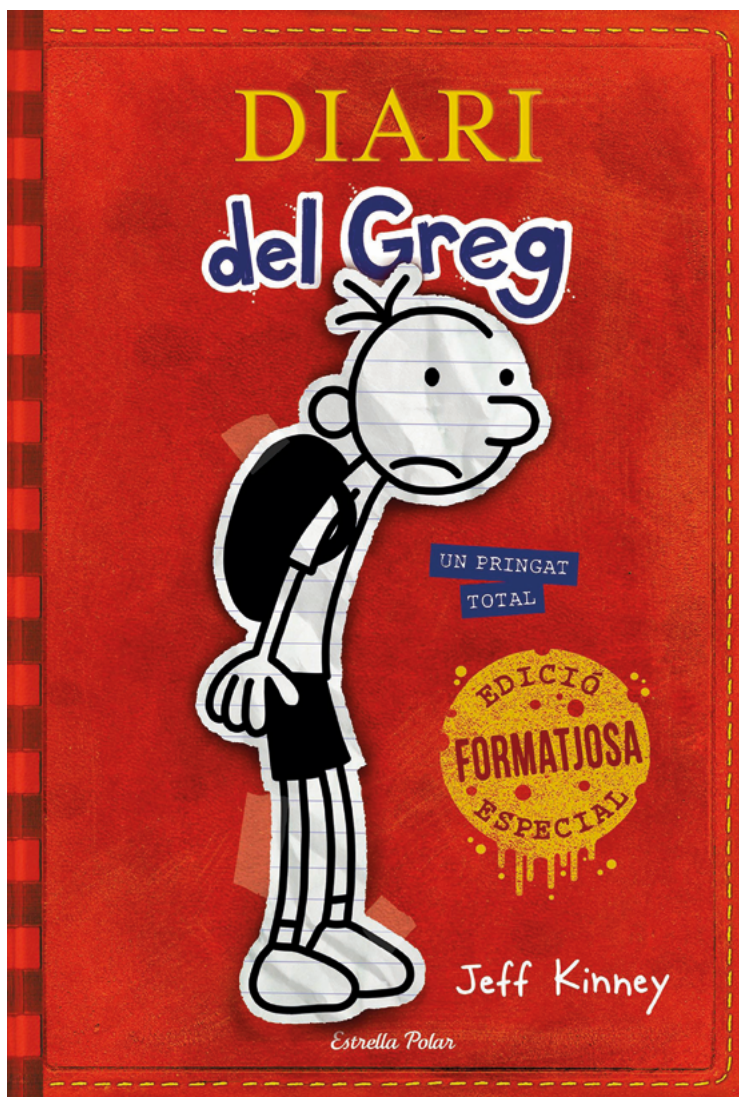
Aquesta diversificació determinarà el camí a seguir per algunes sèries ja del segle actual, on un mateix personatge rosegador pot inspirar multitud de llibres, però també un musical.

Com reconèixer una sèrie

Parafrasejant Camilo José Cela, podríem afirmar que una sèrie és qualsevol seguit de llibres que admet aquesta denominació. A banda, però, de la qüestió identitària, que consta explícitament com a tal en els catàlegs de les editorials, hi ha altres factors a tenir en compte. Vegem-ne alguns que ens ajuden a discernir-les i individualitzar-les.

1. **L'estructura.** Com en l'episodi pilot de qualsevol sèrie televisiva, cal conèixer immediatament l'elenc de personatges al voltant dels quals gira la ficció. La progressió temàtica pot ser lineal i acumulativa, és a dir, que impliqui un cert avenç, o bé pot passar que cada «episodi» sigui autoconclusiu i torni al punt d'arrencada.
2. La identificació amb una **temàtica** concreta. Màgia, quotidianitat passada pel sedàs de l'humor, l'esport rei, trames detectivesques..., aventura en el més ampli sentit de la paraula.
3. La noció de **marca**. L'adscripció a un tema respon a un filó d'interès per al públic lector. Per ajudar-lo a triar, caldran un disseny i un format atractius, i de vegades un seguit de títols anafòrics que no menin a error, de l'estil nom del/la protagonista + CCL / SN + CN...
4. L'**expansió** i la **diversificació** del producte. Són conseqüències directes de l'aspecte anterior. Si una fórmula funciona, per què no reiterar-la en diversos formats? No n'hi ha prou amb publicar

una desena de títols de la marca en qüestió; per què no generar-ne productes audiovisuals vinculats? Això comportarà que en algun cas es requereixi ampliar, per raons òbvies, l'autoria única i hi guanyi pes un esforçat equip que treballa de manera coordinada, conjunta i també sense treva.

Diari del Greg. Un pringat total, de Jeff Kinney (Estrella Polar, 2015).
Trad. David Nel·lo.

5. **El text.** La immediatesa, el trenat imperceptible d'anècdotes, el joc tipogràfic i la incorporació d'il·lustracions (sense renunciar a emojis, vinyetes, llistats, onomatopeies...), com ja notava Lluch (vegeu la bibliografia), solen passar per davant de tipologies més reflexives, com si

preparessin el lector per a l'agilitat efímerament lleugera de Twitter, més que no pas per a la lectura assossegada, marcadament *vintage* (vegeu novament la bibliografia), d'una columna d'opinió.

6. **L'humor i la intertextualitat**, gairebé arreu. Per què renunciar-hi? Són una eina transversal per parlar d'un mateix i per acostar-se al món que ens envolta. El mediador hi reconeixerà mites, temes recurrents, clàssics..., i el nou lector tindrà accés a un material fonamental per a la construcció del seu bagatge cultural, partint d'unes coordenades i d'un registre que pot assimilar.

Un intent (forçosament incomplet) de taxonomia

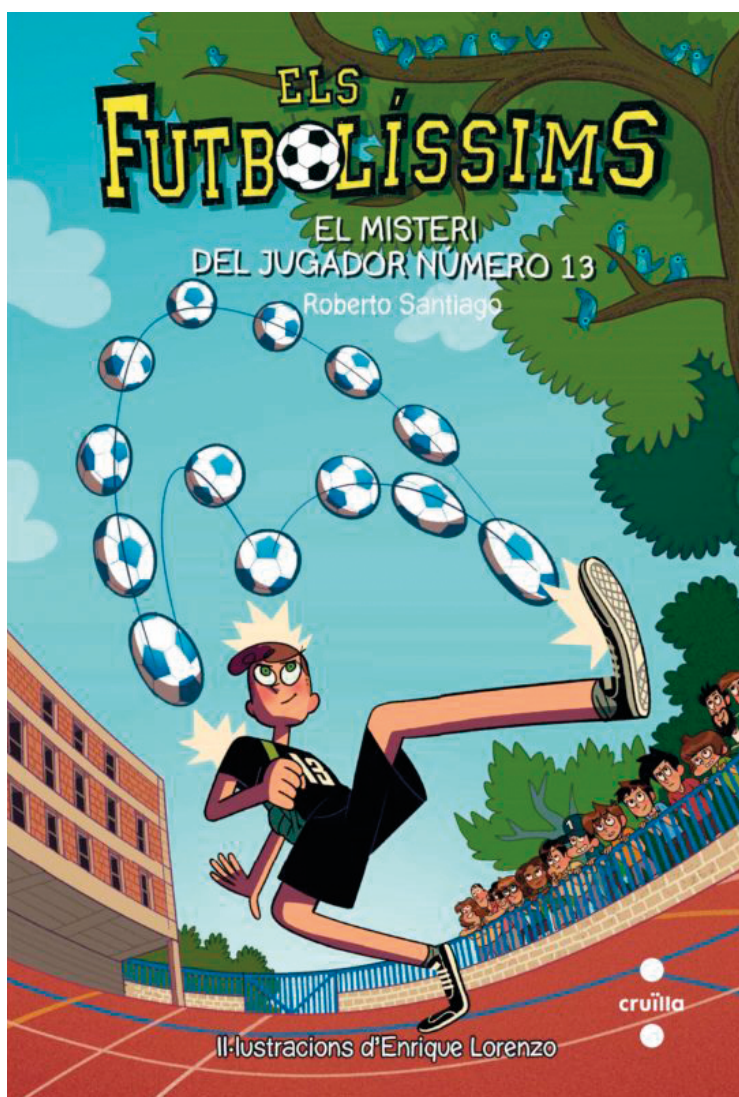
Quan vam acceptar redactar i signar aquestes ratlles, cal confessar que, de manera un pèl temerària i inconscient, no ens adonàvem de l'abast i de les ramificacions que podria tenir l'encàrrec, i a mesura que hem anat escorcollant les prestatgeries de les biblioteques a l'abast ens hem sentit com Mickey Mouse quan interpreta el rol de l'aprenent de bruixot a *Fantasia*.

Malgrat tot, vet aquí uns quants filons a tenir en compte, amb noms de sèries vinculats:

- Diaris d'adolescents anglosaxons: en versió masculina (en Greg, *Diary of a Wimpy Kid*, també al cinema) i en versió femenina (la Nikki, la penjada, *Dork Diaries*). Hi trobarem, en paper pautat i lletra que vol ser cal·ligràfica, el tractament i la internacionalització de l'imaginari preadolescent nord-americà, des d'una perspectiva que sol defugir la transcendència (val a dir que això és cosa perfectament lícita).
- L'esport rei: *Els futbolissims* (Roberto Santiago), *Supergol* (Luigi Garlando), *Els Tiki Taka* (Joan i Raimon Portell). Ens preguntem si els còmics d'Eric Castel i els dibuixos animats de Benji

i Oliver, malgrat la distància generacional, en serien referents. L'esport d'equip és el vehicle ideal per al tractament de valors positius i la interacció amb el món dels adults.

- Trames detectivesques (sobretot *elementals*): *Sherlock Lupin i jo* (una clara hibridació de Holmes i Arsène Lupin), *Enola Holmes* (la ger-

Els futbolissims. El misteri del jugador número 13, de Roberto Santiago (Cruïlla, 2018).
Trad. Josep Sampere.

mana del genial detectiu, també duta al cinema), *El jove Sherlock Holmes* (tal vegada una preqüela a posteriori (sic) de l'obra de Conan Doyle), *Agatha Mystery* (quina Agatha deu homenatjar?) ... No cal dubtar del bon estat de salut del gènere.

...

- El fenomen Stilton: l'autora Elisabetta Dami signa amb el nom de la simpàtica bèstia antropomorfa. L'humor, la intertextualitat, l'estètica visual (amb il·lustracions i una tipografia juganera), la diversificació de productes relacionats amb la sèrie (immensa, gairebé enciclopèdica, d'altra banda) tenen com a correlat un èxit global sense precedents (presumiblement, gràcies a la tasca d'un nodrit equip, també).
- I a casa nostra què? L'espai de què disposem, forçosament limitat, només ens permet al·ludir a un *misteriós* i plural Bono Bidari que signa *Jo, Elvis Riboldi*, una sèrie hilarant, plena de picades d'ullet, també amb correlat audiovisual i una àmplia difusió internacional. Curiosament (o no), en un altre fenomen exportat arreu, *L'Agus i els monstres*, hi ha també la implicació d'un *bidarista*, Jaume Copons.

A tall de conclusió

Reconeguem-ho: ens agraden les sèries, per l'economia de recursos i per la noció de progressió. Memoritzar un marc mínim i constatar, amb la passió del nen petit que érem, que tot hi encaixa. Les sèries ens entretenen, en parlem i la gent ens en parla. I en el fons ens sap greu quan algú en menciona alguna que ens suposa una terra ignota.

Reconeguem també que ens han agradat sempre, que ens hem fet un fart de veure'n i de llegir-ne. Tampoc no cal considerar necessàriament que la quantitat i la qualitat siguin magnituds inversament proporcionals.

Isi algú al·ludeix al mercantilisme descar(n)at i multiforme de les sèries d'avui en dia, preguntem-li, amb el cor a la mà, si no va menjar més iogurts del compte per completar la col·lecció de *Marco*, basada en un episodi, estirat fins al paroxisme, de l'edulcorat (tal vegada prescindible) *Cuore*, d'Edmondo de Amicis. •

Bibliografia

- LLUCH, Gemma. «Més enllà de les paraules». *Faristol*, número 76, setembre de 2013.
- PAGÈS JORDÀ, Vicenç. *Memòria «vintage». De l'home a la Lluna a «Pulp Fiction»*. Barcelona, Empúries, 2020.

Geronimo Stilton. *La màgica nit dels elfs*, d'Elisabetta Dami (Estrella Polar, 2020). Trad. David Nel·lo.

Jo, Elvis Riboldi, de Bono Bidari (La Galera, 2013).